

Motion till riksdagen 2006/07:C238

av Lars Ohly m.fl. (v)

Könsneutralt äktenskap och civil vigsel

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att äktenskapslagstiftningen görs könsneutral.
2. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att partnerskapslagen avskaffas under förutsättning att äktenskapslagstiftningen görs könsneutral.
3. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att vigselrätten tas bort från Svenska kyrkan och andra trossamfund.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagändring som innebär att ett par som vill registrera partnerskap får möjlighet att söka dispens från 18-årsregeln.
5. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagändring som innebär att anknytningskravet i lagen (1994:1117) om registrerat partnerskap tas bort.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att bestämmelserna i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap även ska vara tillämpliga på registrerat partnerskap.

2 Könsneutralt äktenskap

Enligt gällande lagstiftning är äktenskapet en heterosexuell förening mellan kvinna och man. Möjligheten att registrera partnerskap står sedan 1994 till buds för de samkönade par som vill gifta sig. Sedan lesbiska kvinnor den 1 juli 2005 fick tillgång till assisterad befruktning inom den svenska sjukvården finns det få skillnader kvar när det gäller rättsverkningarna mellan ett äktenskap och ett partnerskap (se 3 kap. lag [1994:1117]) om registrerat part-

Fel! Okänt namn på

nerskap). Således är partnerskapslagen i stort sett en kopia av äktenskapsbalken varför Vänsterpartiet inte ser några sakliga skäl till att behålla denna särslagstiftning.

Partnerskapslagen är historiskt ett viktigt och stort steg i arbetet för sexuellt likaberättigande, men i dag fyller den inte samma funktion. Den blir i stället ännu en tydlig markering av hur lagstiftningen präglas av en särskiljandets logik där homosexuella separeras från heterosexuella. För oss är det självklart att äktenskapslagstiftningen ska göras könsneutral i likhet med sambolagstiftningen, som gäller lika för alla oavsett sexuell läggning. Partnerskapslagen ses som "ett andra klassens äktenskap" och ett bihang till äktenskapsbalken. Äktenskapsbalken ger heterosexuella par rätt att gifta sig. Denna rätt saknar homosexuella par trots att de befinner sig i en jämförbar situation.

Internationellt sett ligger Sverige i bakvattnet när det gäller könsneutral äktenskapslagstiftning. Senast var det Sydafrika som ändrade sin äktenskapslagstiftning så att den gäller lika för alla par. Tidigare har även Kanada, Holland, Belgien och Spanien infört könsneutralt äktenskap. Vi var det första partiet som fattade beslut om att driva frågan om en könsneutral äktenskapslagstiftning. För oss är det en central demokratifråga att lagstiftningen ska gälla lika för alla oavsett sexuell läggning. Det är vår självklara utgångspunkt att verka för att omintetgöra de rättsliga skillnader som finns mellan partner och makar.

3 Argument för en icke-diskriminerande lagstiftning

Det finns grupper i samhället som verkar för att äktenskapet ska behålla sin diskriminerande särställning. Namninsamlingar till stöd för att äktenskapet ska bevaras som det ser ut i dag startas och opinionsmöten arrangeras. Man hänvisar bl.a. till att en könsneutral äktenskapslagstiftning skulle innebära en diskriminering av alla andra former av möjliga relationer. Detta resonemang bygger på en missuppfattning av definitionen av begreppet sexuell läggning och på djupt rotade fördomar om homosexuella och bisexuella personer.

Vi vill därför erinra om att sexuell läggning definieras som homosexualitet, bisexualitet och heterosexualitet. Vidare anser man inom dessa grupper att äktenskapet är en naturlig förening mellan kvinna och man som tryggar kärnfamiljens fortlevnad. Enligt naturrättsliga teorier finns det en av gud eller i naturen inneboende ordning som är oföränderlig. Vänsterpartiet menar att argument som hänvisar till en av gud given ordning inte kan ligga till grund för den moderna lagstiftning som krävs i en rättsstat.

Äktenskapet är en juridisk samlevnadsform som det är möjligt att förändra i takt med att värderingarna i samhället förändras. Den traditionella kärnfamiljen har spelat ut sin roll som samhällets grundval eftersom familjebildningar i dag kan se ut på många olika sätt. En familj kan t.ex. bestå av en

vuxen med barn eller två särboende eller samboende vuxna av samma eller olika kön. Lagstiftningen måste för att inte bli omodern anpassa sig till verkligheten. Vi kan inte bortse från att det finns kvinnor och barn som lever i kärnfamiljer där de utsätts för våld och övergrepp av närstående män. Således utgör inte den traditionella kärnfamiljen generellt något särskilt bra exempel på den bästa miljön för ett barn att växa upp i. Om äktenskapet verkligen är den bästa och stabilaste grunden för familjen, barnen och samhället torde det dessutom finnas all anledning att ge alla typer av familjebildningar möjlighet att uppleva denna trygghet. Även samkönade föräldrar har barn.

Vänsterpartiet har självfallet inga synpunkter på människors val av samlevnadsform och lägger därför inga värderingar i enskildas val att leva i en kärnfamilj. Vi ifrågasätter däremot kärnfamiljens normerande verkan för hur lagstiftningen ska se ut. Så länge lagstiftningen sorterar människor i olika fack beroende på sexuell läggning kommer diskrimineringen av homosexuella och bisexuella personer på alla samhällets områden att fortgå.

3.1 Tidigare utredning

År 1987 avvisade regeringen i förslaget till lag om homosexuella sambor tanken på en möjlighet för homosexuella par att ingå äktenskap (prop. 1986/87:124). Man hänvisade då till att ”värderingarna om äktenskapet som en institution för familjebildning mellan en man och en kvinna är så grundmurade i samhället att det inte är möjligt att införa bestämmelser som ger två personer av samma kön rätt att ingå äktenskap med varandra” (prop. 1986/87:124, s. 41). Lagutskottet delade regeringens uppfattning och tillade att ”en lagstiftning som medger äktenskap för två personer av samma kön skulle stå i strid med den allmänna uppfattningen inom ett centralt livs-område” (bet. 1986/87:LU28 s. 5).

Vänsterpartiet kan med glädje konstatera att allmänhetens värderingar förändrats sedan dess. I sitt betänkande (bet. 2003/04:LU22) ansåg lagutskottet att tiden var mogen för att brett och förutsättningslöst utreda frågan om en könsneutral äktenskapslagstiftning. Enligt utskottets uppfattning borde lämpligen en parlamentariskt sammansatt utredning få detta uppdrag, vilket riksdagen även gav regeringen till känna (bet. 2003/04:LU22).

Regeringen beslutade dock i januari 2005 att en särskild utredare ska ta ställning till om par av samma kön bör kunna ingå äktenskap. Utredaren biträds av två referensgrupper varav en består av företrädare för riksdagspartierna och en av företrädare för trossamfund. Enligt direktiven ska utredaren ha en nära kontakt med homosexuellas organisationer och andra berörda (dir. 2005:6). Vänsterpartiet hade helst sett att utredningen tillsatts parlamentarisk i enlighet med riksdagens tillkännagivande. Vi beslöt dock att godkänna regeringens förslag om en särskild utredare eftersom vi anser att det är viktigt att en lagändring kommer till stånd så fort som möjligt. Utredningen kommer att presentera sitt förslag i mars 2007.

Vi är djupt oroade över att familjekonservativa krafter inom den nya regeringen kommer att blockera ett lagförslag om en könsneutral äktenskapsbalk

Fel! Okänt namn på

(se mot. 2005/06:L313). Regeringen bör återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att äktenskapslagstiftningen görs könsneutral.

Under förutsättning att äktenskapslagstiftningen görs könsneutral bör regeringen även återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att partnerskapslagen avskaffas.

4 Vigselrätten

Ett kyrkligt äktenskap saknar i sig rättslig verkan då en rättsligt giltig vigsel enligt äktenskapsbalken förutsätter att äktenskapsbalkens regler har iakttagits. Däremot får civil vigsel förrättas av företrädare för vissa samfund efter särskilt förordnande från Kammarkollegiet.

När en person med ett sådant förordnande förrättar vigsel måste han eller hon följa äktenskapsbalkens regler. I det avseendet skiljer sig alltså inte en civilt giltig vigsel förrättad av en präst i Svenska kyrkan eller i något annat trossamfund från en vigsel förrättad i en borgerlig ordning. Den ”kyrkliga” vigseln existerar således inte i rättslig bemärkelse (se artikel i FT, D. Hanqvist, ”Den sista enhörningen: på jakt efter den kyrkliga vigseln”).

5 Statens neutralitet i religiösa frågor

Enligt gällande lagstiftning är det möjligt att vigas i Svenska kyrkan, annat trossamfund eller borgerligt. Delegeringen av vigselrätt till representanter för Svenska kyrkan och andra trossamfund leder inte sällan till ett intryck av att staten skulle erkänna en religiös vigsel. Det kan därmed uppfattas som att staten ställer sig bakom de olika överväganden och läror som ligger till grund för de religiösa ceremonierna.

Nuvarande ordning kan leda till att den rättsligt giltiga vigselordningen sammanblandas med de religiösa sedvänjorna eller tappas bort till förmån för sådana sedvänjor. Ordningen strider mot principen om statens neutralitet i religiösa frågor. Denna princip tydliggjordes då Svenska kyrkan skildes från staten den 1 januari 2000. För att anpassa lagstiftningen på området till den kulturella och religiösa situationen i det svenska samhället bör vigselrätten tas bort från Svenska kyrkan och andra trossamfund. Paret skulle liksom i dag kunna välja att ha en ceremoni med fritt valt innehåll i samband med den civila vigselförrättningen.

En sådan ordning skulle innebära ett enhetligt sätt att ingå äktenskap för alla par, oavsett sexuell läggning. Med utgångspunkt i principen om statens neutralitet i religiösa frågor menar Vänsterpartiet att det är rimligt att äktenskapet sekulariseras på så sätt att vigselrätten tas bort från Svenska kyrkan och andra trossamfund. Den religiösa ceremonin i samband med vigseln bör vara en privat angelägenhet för paret och staten ska inte ge sken av att ge sitt gillande av någon särskild religiös ceremoni.

6 Utredningen

Av direktiven till utredningen om könsneutralt äktenskap framgår att utredaren ska ta ställning till formerna för ingående av äktenskap samt överväga om behörigheten för trossamfund att företräda det allmänna vid ingående av äktenskap bör finnas kvar eller om äktenskap endast bör få ingås civilt.

Om utredaren anser att äktenskap även i fortsättningen bör kunna få ingås hos trossamfund ska det övervägas om några förändringar bör göras när det gäller denna behörighet (dir. 2005:6). Regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att vigselrätten tas bort från Svenska kyrkan och andra trossamfund.

7 I väntan på en könsneutral äktenskapslagstiftning

I dag finns det få skillnader kvar mellan äktenskapsbalken och partnerskapslagstiftningen. Sedan 2003 är det möjligt för samkönade par att prövas som adoptivföräldrar på samma villkor som heterosexuella par. I juli 2005 fick lesbiska par tillgång till assisterad befruktning inom svensk sjukvård. Uppdragen som förrättare av vigsel och som förrättare av partnerskap likställdes i april 2006. Länsstyrelserna ska sedan lagändringen endast meddela förordnanden som ger behörighet att förrätta både vigsel och registrering av partnerskap (prop. 2005/06:58).

Vänsterpartiets principiella utgångspunkt är att partnerskapslagen ska avskaffas. Vi vill införa en äktenskapslagstiftning som gäller lika för alla, oavsett sexuell läggning. Vidare vill vi att vigselrätten tas bort från Svenska kyrkan och andra trossamfund. Vi är djupt oroade över att familjekonservativa krafter inom den nya regeringen kommer att leda till att regeringen bortprioriterar frågan om en könsneutral äktenskapslagstiftning.

Därför är det viktigt att reglerna i partnerskapslagen snarast likställs med de i äktenskapsbalken. Det är uppenbart att nuvarande lagstiftning bygger på fördomar mot homosexuella och bisexuella personer. Så länge nuvarande ordning med två skilda lagar gäller vill Vänsterpartiet att lagstiftningen i stället utgår från att likställdhet ska gälla mellan homosexuella par och heterosexuella par. En sådan ordning skulle undanröja de omotiverade rättsliga skillnaderna mellan makar och partner. Detta får enligt vår mening ses som ett första led i införandet av en gemensam äktenskapslagstiftning där sexuell läggning och könstillhörighet är ovidkommande.

Fel! Okänt namn

8 En diskriminerande ordning

8.1 Dispens enligt äktenskapsbalken

I dag har heterosexuella par möjlighet att söka dispens från 18-årsgränsen för att ingå äktenskap (2 kap. 1 § ÄktB). Tillstånd får meddelas endast om det finns särskilda skäl. Denna möjlighet saknas dock för samkönade par som önskar registrera partnerskap (1 kap. 3 § lag (1994:1117)).

Vänsterpartiet vill självfallet inte att barnäktenskap ska vara tillåtna men menar att dispens i enlighet med äktenskapsbalken ska kunna beviljas om det finns särskilda skäl även enligt partnerskapslagen. I förarbetena till partnerskapslagen (bet. 1993/94:LU 28) företas inte någon ingående behandling av dispensregeln. Där anförs att de i 2 kap. äktenskapsbalken angivna äktenskapshindren, dvs. underårighet, nära släktskap och bestående äktenskap, bör ges motsvarande tillämpning på registrering av partnerskap.

Lagutskottet föreslog i sitt betänkande (bet. 2003/04:LU19) att riksdagen skulle avslå en motion om möjlighet till dispens från 18-årsregeln vid registrering av partnerskap. Utskottet hänvisade till avsaknad av beredningsunderlag men angav samtidigt att ställningstagandet inte innebar att frågan en gång för alla skulle vara avgjord (bet. 2003/04:LU19, s. 13). I sina betänkanden (bet. 2004/05:LU14 och bet. 2005/06:LU19) avstyrkes lagutskottets motioner med krav på ändringar i partnerskapslagen med hänvisning till den pågående utredningen om äktenskap och partnerskap (dir. 2005:6). Vänsterpartiet anser att ett homosexuellt par som vill registrera partnerskap ska ha samma möjligheter att ansöka om dispens som ett heterosexuellt par som vill ingå äktenskap. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagändring som innebär att ett par som vill registrera partnerskap får möjlighet att söka dispens från 18-årsregeln.

8.2 Anknytningskravet i partnerskapslagen

Enligt partnerskapslagen 1 kap. 2 § måste en av partnerna ha hemvist i Sverige sedan minst två år för att det samkönade paret ska få registrera sitt partnerskap. Om en av partnerna är svensk medborgare kan hemvist för den personen ha förelegat sedan en kortare tid än två år. I förarbetena till partnerskapslagen anförs att ”man bör undvika att medverka till en registrering som inte får någon verkan i hemlandet, om partnerskapet saknar anknytning till det land där registreringen sker” (bet. 1993/94:LU28 s. 16).

Kravet på anknytning till Sverige saknas för det heterosexuella par som önskar ingå äktenskap (ÄktB 3 kap 2 §). Lagutskottet har tidigare avstyrkt motioner med krav på att avskaffa anknytningskravet i partnerskapslagen med motiveringen att frågan ses över av den pågående utredningen om könsneutralt äktenskap (dir. 2005:6, bet. 2005/06:LU19 s. 10).

Regeringen bör återkomma med förslag till lagändring som innebär att kravet på anknytning till Sverige i partnerskapslagen avskaffas.

8.3 Den nordiska konventionen om privaträttsliga förhållanden

Den svenska internationella privaträtten, IP-rätten, reglerar under vilka förutsättningar svensk domstol eller myndighet ska befatta sig med en fråga som har internationell anknytning och enligt vilket lands lag frågan ska avgöras.

Enligt partnerskapslagen 3 kap. 4 § är gällande inte bestämmelserna i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap för registrerade partners. Förutom Sverige är Danmark, Finland, Island och Norge anslutna till den konvention som ligger till grund för förordningen. Sedan år 2001 då Finland införde lagstiftning om partnerskap för samkönade par finns motsvarande lagstiftning i alla konventionsländerna. Därför bör även denna förordning vara tillämplig på registrerade partner av samma skäl som anförts ovan.

Bestämmelserna i förordningen (1931:429) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap, adoption och förmynderskap ska även vara tillämplig på registrerat partnerskap. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 12 oktober 2006

Lars Ohly (v)

Marie Engström (v)

Elina Linna (v)

Kent Persson (v)

LiseLotte Olsson (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Alice Åström (v)